
ТРУДОВЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

УДК 349.3

В. М. Адам

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри господарсько-правових дисциплін факультету № 6
Львівського державного університету внутрішніх справ

ПРАВОВІДНОСИНИ «УКРАЇНА – ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ» КРИЗЬ ПРИЗМУ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ: ЗАКОНОДАВЧІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ

Статтю присвячено пошукам розв'язання проблеми законодавчих прогалин у сфері міграційного права України. Автор аналізує наявну ситуацію щодо українських мігрантів у Європі, прогнозує тенденції її розвитку. Акцентовано на моніторингу ефективності вітчизняного міграційного законодавства та потребах ратифікації окремих нормативно-правових актів міжнародного характеру для захисту вітчизняного мігранта, а також для налагодження співпраці з Європейським Союзом.

Ключові слова: глобалізація, Європейський Союз, міграція, міграційна політика, міграційні потоки, трудова міграція, Україна.

Постановка проблеми. Науково-технічний прогрес і глобалізація – явища стрімкі і невідворотні. Результатом їх неодмінно є зближення правових систем, уніфікація правового та соціально-економічного просторів. Як наслідок, останніми десятиліттями набирає оберти трудова міграція, яка зумовлюється не лише скороченням правових і соціальних дистанцій, але й значним розривом економічних показників країн, близьких одна до одної на географічній мапі, проте далеких за рівнем життя. Такий стан речей постійно штовхає дослідників права розробляти найбільш ефективні правові гарантії, які б убезпечували працю резидентів своєї країни та законодавчо сприяли б її захищеності і результативності, стимулюючи розвиток міждержавних відносин водночас.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останніх років проблематика трудової міграції ставала об'єктом

дослідження у працях Г. Багратяна, А. Булатова, Д. Вассіліу, О. Гулевича, І. Кравченка, А. Огієнка, Т. Рибакіної, С. Січка, Ю. Цевуха, С. Якубовського та багатьох інших вітчизняних та зарубіжних учених юридичної науки.

Метою статті є дослідити наявні та перспективні аспекти правової взаємодії України та Європейського Союзу крізь призму явища трудової міграції, спрогнозувати перспективи вдосконалення вітчизняного міграційного законодавства.

Виклад основного матеріалу. Характерною рисою сучасного розвитку міжнародних економічних відносин є міграція робочої сили, яка розвивається дуже стрімко останніми десятиліттями. Якщо кількість мігрантів у світі у 2001 р. становила приблизно 140 млн осіб, у 2005 р. – 191 млн осіб, то в 2013 р. – уже 232 млн. З 1960 р. кількість мігрантів у світі збільшилась більш ніж удвічі і становить 3,2% всього населення земної кулі. Світовий банк прогнозує, що цей показник збільшиться на 3% до 2025 р. [1, с. 11].

Сучасними тенденціями розвитку міжнародної трудової міграції є:

- 1) поширення міграційних процесів робочої сили практично на всі країни світу;
- 2) головний напрям міграції робочої сили – із країн, що розвиваються, та країн із перехідними економіками в розвинуті країни;
- 3) активізація міграційних процесів з однієї розвинутої країни в іншу;
- 4) посилення міждержавних переселень у межах країн, що розвиваються;
- 5) поживлення маятникової міграції між країнами з перехідними економіками;
- 6) виникнення нової форми міграції робочої сили – міграція науково-технічних кадрів;
- 7) посилення тенденції впливу інтелекту із країн із перехідними економіками та країн, що розвиваються, у розвинуті країни;
- 8) зростання частки «молодої міграції»;
- 9) збільшення обсягів нелегальної міграції [2, с. 112].

Одним із перших дослідників явища міграції Е. Равенштейном було запропоновано визначення останньої як «постійної або тимчасової зміни місця проживання людини» [3, с. 103].

Учений А. Булатов визначає трудову міграцію як «переміщення населення через державні кордони для вступу в трудові відносини з роботодавцями, які проживають в іншій державі [4, с. 122].

На нашу думку, запропоновані вище визначення дуже вдало виокремлюють макро- та мікрофеномени міграції: від більшого до меншого; від загального до спеціального.

Що стосується явища трудової міграції на українських землях, то відомо, що цей процес вибухнув в один момент – у середині 1990-х рр., майже на зламі двох тисячоліть, коли після розпаду СРСР громадяни, які буквально втратили засоби для існування, були змушені шукати способи утримувати себе та свої сім'ї. Раніше, оскільки СРСР був досить закритою державою, про міграцію, переважно незаконну, ішлося зазвичай у контексті біженців від політичних переслідувань.

Аналіз чисельності трудових мігрантів за країнами перебування свідчить, що переважна частка (51%) громадян України

у питанні працевлаштування зосереджують свою увагу саме на країнах ЄС. З них майже половина виїжджають до Польщі, Італії, Чехії, Іспанії, Німеччини, Португалії, Угорщини. Якщо Росія є однією з головних країн перебування через схожість мови та відсутність бар'єрів для мобільності, то країни ЄС є більш привабливими через різницю в рівні оплати праці. Такі держави, як Польща та Чехія, є найбільш важливими країнами для міграції через географічну близькість та схожість культури. Останніми роками зростає популярність Німеччини. Водночас заробітчани залишають Іспанію через високий рівень безробіття [5, с. 46].

Проте і така ситуація видається недовговічною, зважаючи на те, що Європейський Союз перманентно вдається до розроблення та реалізації програм для вирівнювання економічного розвитку країн-членів ЄС, що полягає у:

- 1) інвестуванні регіонів із високим потенціалом зростання безробіття;
- 2) розвитку синергії та комплементарності з іншими програмами ЄС;
- 3) сприянні впровадженню когерентної стратегії;
- 4) інвестуванні в «мотори» зростання зайнятості;
- 5) мобілізації додаткових ресурсів;
- 6) поліпшенні управління;
- 7) сприянні територіальному розвитку [6, с. 115].

Аналіз соціально-демографічних характеристик українських трудових мігрантів виявив, що трудова міграція більш поширена серед чоловіків – вони становлять дві третини від загальної кількості трудових мігрантів. Неможливо зробити однозначні висновки щодо середньої тривалості перебування українських мігрантів за кордоном. Кількість і тривалість поїздок залежать від країни призначення. Більш короткі і більш часті поїздки є характерними для міграції до сусідніх країн (Польща, Чехія), що, найімовірніше, пов'язано з низькими транспортними витратами. Загалом же значна частина зовнішніх трудових міграцій в Україні має циклічний та сезонний характер.

Освітній профіль мігрантів залежить від політики країни призначення щодо працевлаштування іноземців, а також типових секторів зайнятості. Зокрема, більшість мігран-

тів, які працюють у Німеччині, мають повну вищу освіту (чоловіки переважно працюють інженерами та іншими технічними спеціалістами) і тільки 10% мігрантів у Чехії (де українці найчастіше зайняті на будівництві) мають такий рівень освіти [5, с. 45].

Переважаю мігранти врегульовують свій статус перебування та працевлаштування відповідно до вимог місцевого законодавства країн призначення. Однак значна частина трудових мігрантів з України працюють за кордоном без належних дозволів, тобто нелегально. Зміна міграційної політики ЄС і візових процедур у 2016 р. призвела до зниження частки нелегальної трудової міграції. Зокрема, мігранти, які в 2010–2012 рр. мали дозвіл на роботу чи проживання або обидва дозволи одночасно, становили 51,5%. Отже, вважаємо необхідним проведення економічних і соціальних реформ, спрямованих на забезпечення сталого економічного розвитку в державі.

Однак міграційні потоки можуть ще збільшитися, якщо напружені політичні стосунки з Російською Федерацією загострюватимуться, тобто у разі ескалації конфлікту у східних регіонах України і його поширення на інші території держави. Тому можемо очікувати на зростання кількості осіб, які проситимуть про надання притулку. У такому разі повинна бути розроблена державна стратегія захисту громадян, які тимчасово працюють за кордоном, що співвідноситиметься з нормативно-правовими актами Міжнародної організації з міграції, яка і представляє позицію Європейського Союзу щодо цього питання [7, с. 83].

Так, основою вітчизняного законодавства у сфері міграційного права є Закон України «Про громадянство України», Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», Закон України «Про імміграцію», Указ Президента України «Про основи державної міграційної політики».

Разом із тим, попри підписання, досі не є ратифікованою Верховною Радою України Міжнародна конвенція «Про захист прав усіх трудящих-мігрантів і членів їхніх сімей», а також конвенції Міжнародної організації праці «Про працівників-мігрантів» та «Про зловживання в галузі міграції і забезпечення працівникам-мігрантам

рівних можливостей і рівного ставлення». Це суттєво обмежує права та свободи українських трудових мігрантів порівняно з мігрантами із країн, де зазначені вище нормативно-правові акти стали частиною національного законодавства.

Висновки. За умови ратифікації зазначених вище нормативно-правових актів, а також внесення змін до чинного національного законодавства, враховуючи його потенційну архаїчність у зв'язку з динамікою суспільного життя, припускаємо, що вдалося б:

1) отримати юридичний інструмент для достовірної оцінки ринку праці, ефективніше регулювати міграційні потоки;

2) забезпечити стабільність міграційної політики;

3) як наслідок, не лише більш якісно захистити вітчизняного мігранта, але й утвердитись у бажанні цивілізованої співпраці з ЄС у сфері трудової міграції.

Список використаної літератури:

1. Цевух Ю., Якубовський С. Міжнародна міграція робочої сили як чинник економічного розвитку країн. Одеса: ОНУ, 2017. 274 с.
2. Січко С. Міжнародна трудова міграція як форма міжнародних економічних відносин. Світове господарство і міжнародні економічні відносини. 2016. № 10. С. 112–116.
3. Ravenshtein S. The law of migration. The journal of Statistical Society of London. 1885. № 2. P. 103–109.
4. Толкунова В. Трудовое право: курс лекцій. Москва: ООО «ТК Велби», 2003. 320 с.
5. Булатов А. Мировая экономика: учебник. Москва: Юрист, 2000. 734 с.
6. Рибаківа Т. Стан та перспективи трудової міграції між Україною та Європейським Союзом в умовах євроінтеграції. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». 2016. № 7. С. 45–49.
7. Інтеграція України та Росії в європейський трудовий простір: монографія / за ред. Г. Багратяна. Київ: УБС НБУ, 2010. 172 с.
8. Огієнко А., Огієнко М. Міграція між країнами ЄС та Україною: поточна ситуація та прогноз. Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. Серія «Економічні науки». 2014. № 5 (112). С. 83–87.

Адам В. М. Правоотношения «Украина – Европейский Союз» сквозь призму трудовой миграции: законодательные аспекты взаимодействия

Статья посвящена поискам решения проблемы законодательных пробелов в сфере миграционного права Украины. Автор анализирует сложившуюся ситуацию среди украинских мигрантов в Европе, прогнозирует тенденции ее развития. Акцентируется внимание на мониторинге эффективности отечественного миграционного законодательства и необходимости ратификации отдельных нормативно-правовых актов международного характера с целью защиты отечественного мигранта, а также налаживания сотрудничества с Европейским Союзом.

Ключевые слова: глобализация, Европейский Союз, миграция, миграционная политика, миграционные потоки, трудовая миграция, Украина.

Adam V. Legal relations "Ukraine – European Union" through the prism of labor migration: legislative aspects of interaction

The article is devoted to solving the problem of legislative gaps in the field of migration law of Ukraine. The author analyzes the current situation among Ukrainian migrants in Europe, forecasts the trends of its development. The emphasis is on monitoring the effectiveness of domestic migration legislation and on the ratification of certain legal acts of an international nature, with the aim of protecting a domestic migrant, and at the same time – establishing cooperation with the European Union.

Key words: globalization, European Union, migration, migration policy, migratory flows, labor migration, Ukraine.